

BUSKERUD
FYLKESKOMMUNE

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK REGISTRERING

Veikåker - felt B50

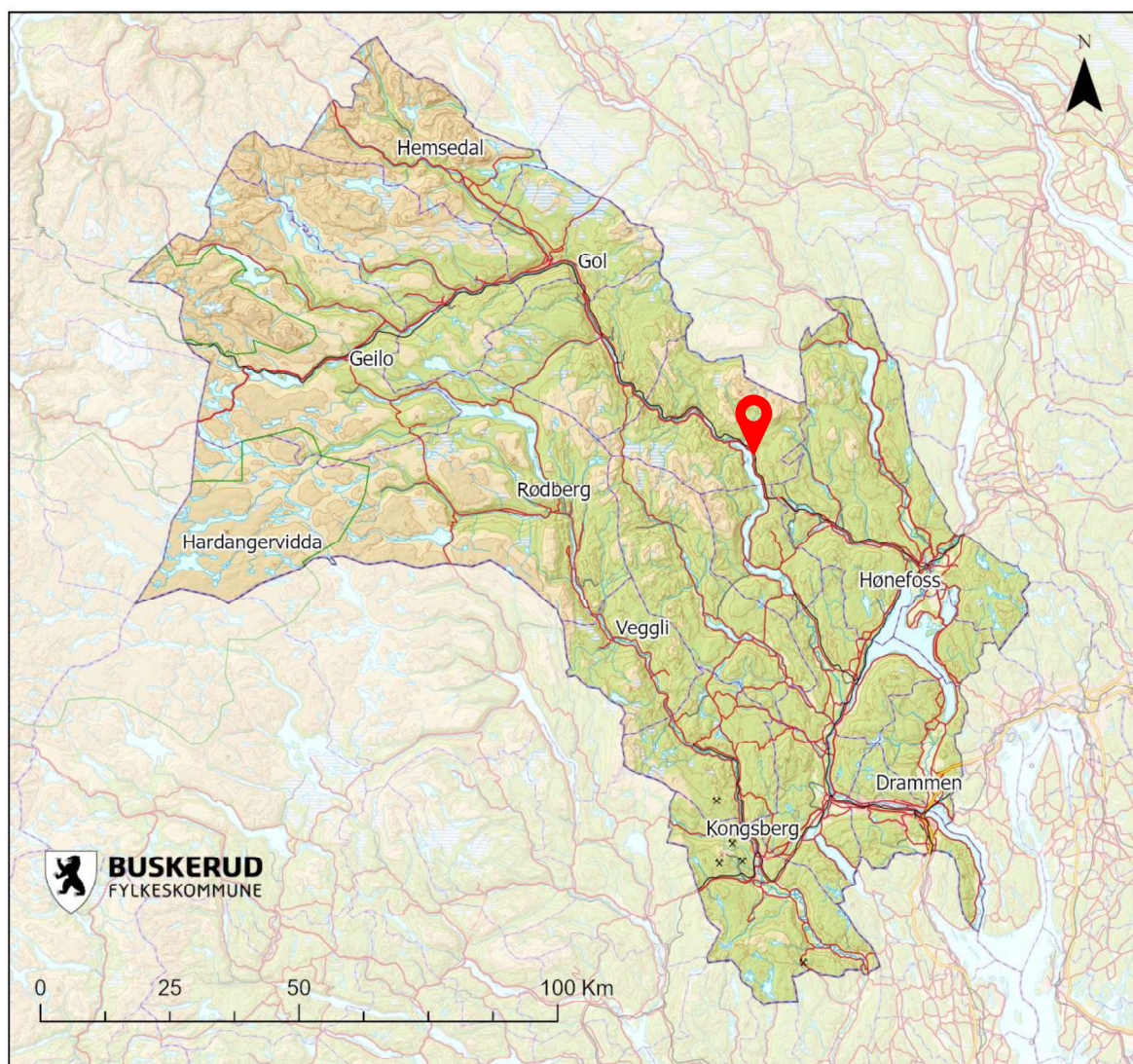
2024/5866 - 2023/36314 Krødsherad kommune

Saksnavn	Veikåker gård – Felt B50		
Saksnummer	2024/5866 - 2023/36314		
Kommune	Krødsherad kommune		
Gårdsnavn – gnr./Bnr.	219/1 Veikåker		
Tiltakshaver	Veikåker Gård, Øyvind Hagen		
Utført av	Periode	Type arbeid	Timer
Sølvi Helene Fossøy	16.05.2023	Forarbeid	3
	27.06, 01.08.2023	Registrering	16
	25.-31. 01.2024	Etterarbeid	20
Sum			
Faglige konklusjoner		Type	Askeladden-ID
x	Automatisk fredet kulturminne	Gravrøys	ID 28995
x	Ikke automatisk fredet kulturminne	Rydningrøys	ID 315568-1-4 ID 74886 ID 315576
x	Fra før kjent kulturminne	Rydningrøys	ID 74886
	Utgravd i forbindelse med registreringen		
	Ingen funn		

Innhold

BAKGRUNN FOR REGISTRERINGEN	6
SAMMENDRAG.....	6
DELTAKERE OG TIDSROM	6
OMRÅDEBESKRIVELSE.....	7
GÅRDSHISTORIE OG KULTURMINNER I OMRÅDET	9
STRATEGI OG METODE.....	11
REGISTRERINGENS FORLØP OG RESULTATER	12
BESKRIVELSE.....	16
KONKLUSJON.....	22

Figur 1. Veikåker ligger langs Krøderens østre side, nord for Noresund, i Krødsherad kommune.

Bakgrunn for registreringen

I forbindelse med planleggingsarbeid på B50 – Veikåker er det gjennomført en arkeologisk registrering av planområdet. Hensikten med planarbeidet er å detaljregulere for turistbaserte aktiviteter.

Fra tidligere er det kjent kulturminner både innenfor og rundt planområdet, blant annet gravminner og spor etter jordbruk. Ut fra områdets topografi og nærhet til automatisk fredete kulturminner varslet Buskerud fylkeskommune i brev av 16.05.2023 om behov for en arkeologisk registrering av planområdet, jf. kulturminneloven § 9. Hensikten med registreringen var å undersøke om tiltaket kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner.

Sammendrag

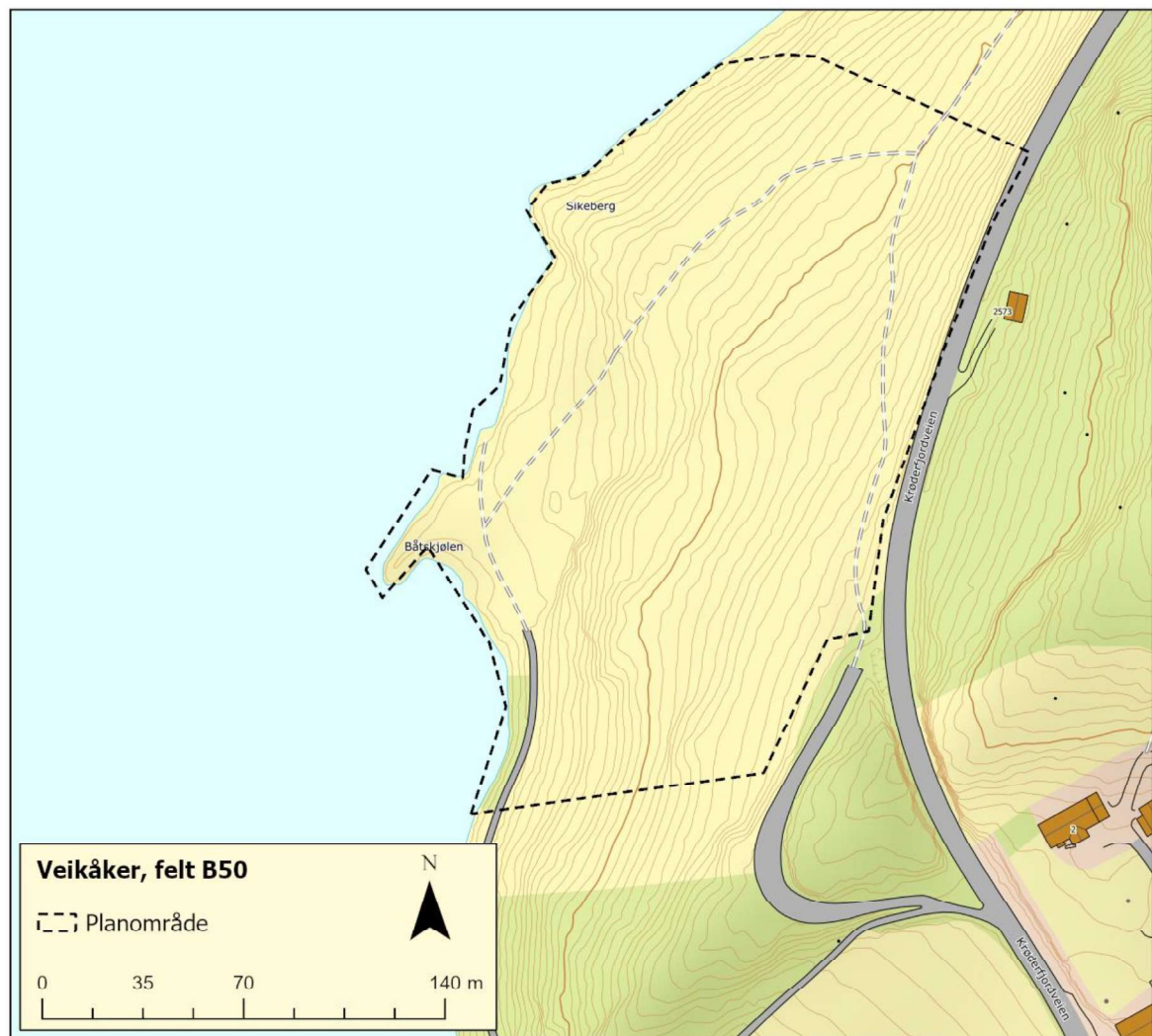
De kjente kulturminnene innenfor planområdet ble kontrollregistrert, og området ble overflaterregistrert og et utvalgt område ble prøvestukket. En tidligere registrert rydningsrøys ble omdefinert til en automatisk fredet gravrøys, ID 28995. I tillegg ble det funnet rydningsrøys som kan knyttes til nyere tids jordbruksaktivitet.

Deltakere og tidsrom

Registreringen ble utført av arkeolog Sølvi Helene Fossøy for Viken fylkeskommune 27. juni og 1. august 2023, mens rapporten ble fullført for Buskerud fylkeskommune i februar 2024.

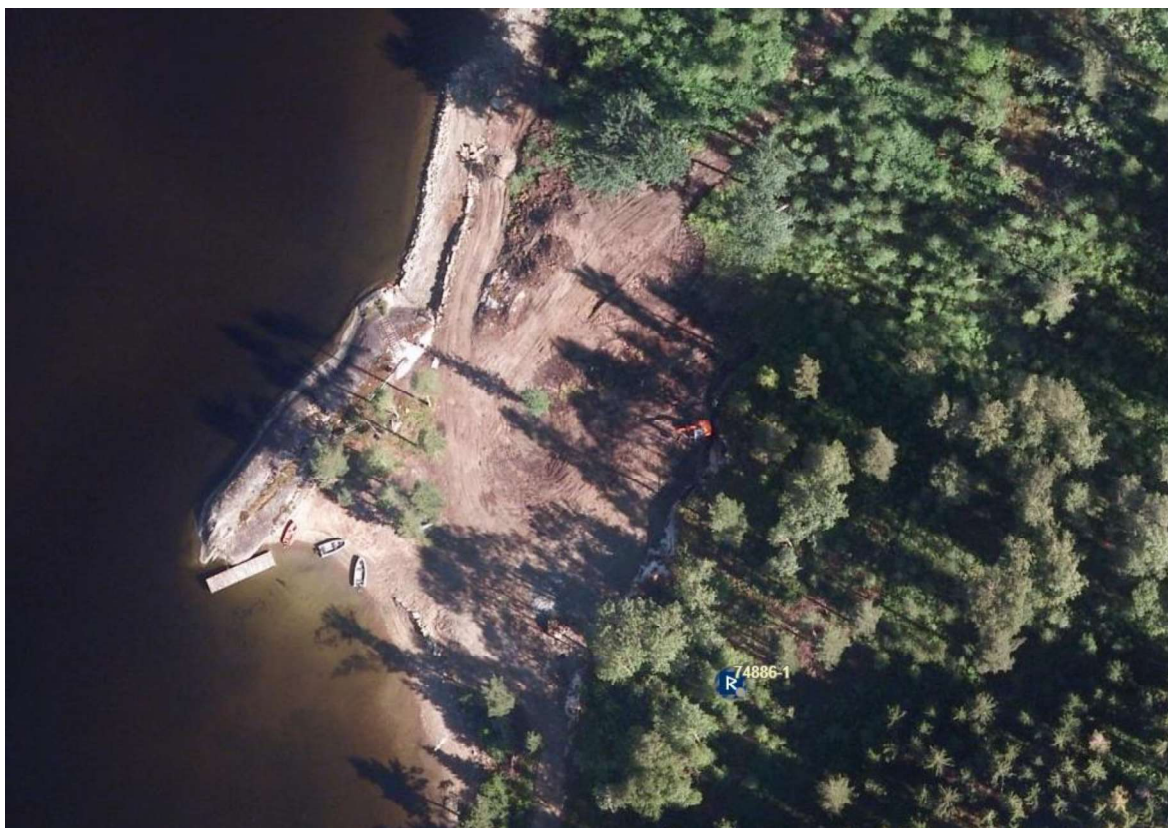
Figur 3. Utsikt nordover gjennom planområdet.

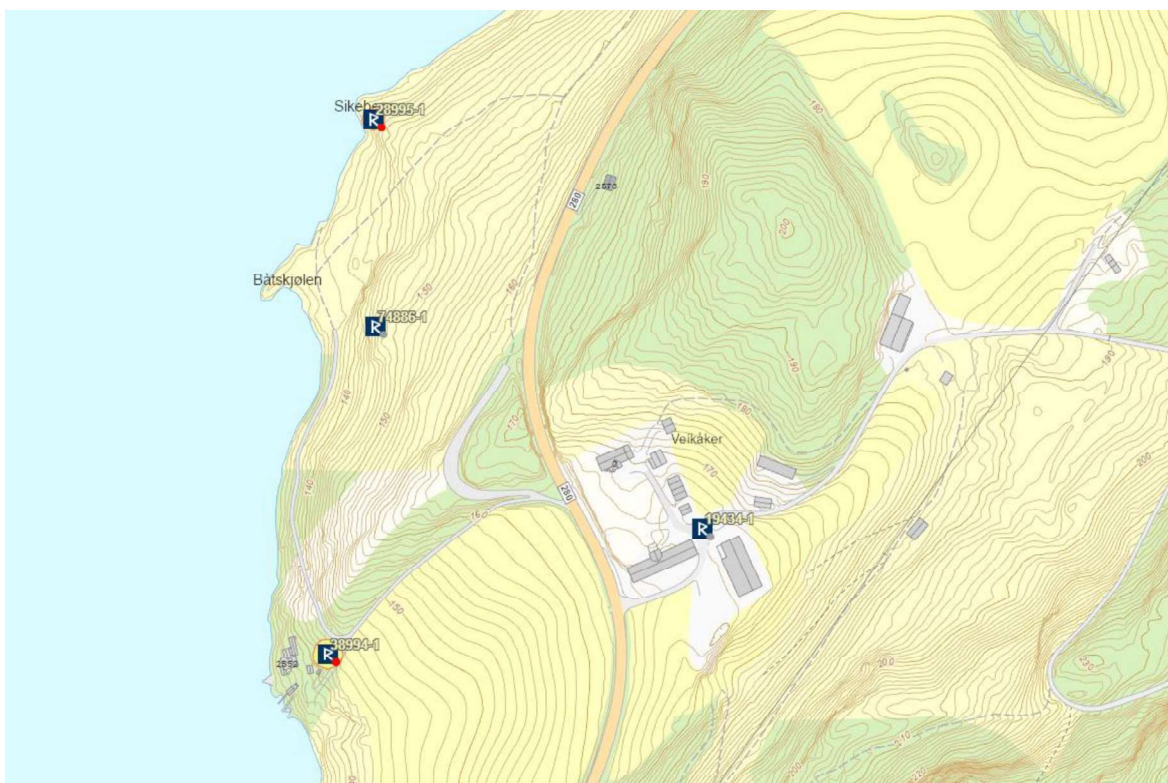
Figur 4. Planområdet. ©norgeskart.no

Områdebeskrivelse

Planområdet ligger langs innsjøen Krøderens østre kant, ved gården Veikåker, og strekker seg fra fylkesvei 280 ned til vannet. Området er preget av gammel gjengrodd beitemark med blandingsskog. Nede ved Krøderen vokste det flere voksne oretrær, mens lenger opp i planområdet var det en rekke markante bjørketrær (se figur 3). Ved neset Båtskjølen er det en fin strand. Her ble det i 2010 bygget et båtopptrekk, og området innenfor er da blitt planert med gravemaskin. Gjennom planområdet er det gravd en vannledning som går bort til Veikåker kapell, nord for planområdet. Den kan i dag bare sees som en smal terrasse som følger terrenget bortover.

Figur 5. Flyfoto fra 2010 som viser omfattende gravearbeid ved båtkjølen. ©norgebilder.no, 05.09.2010.

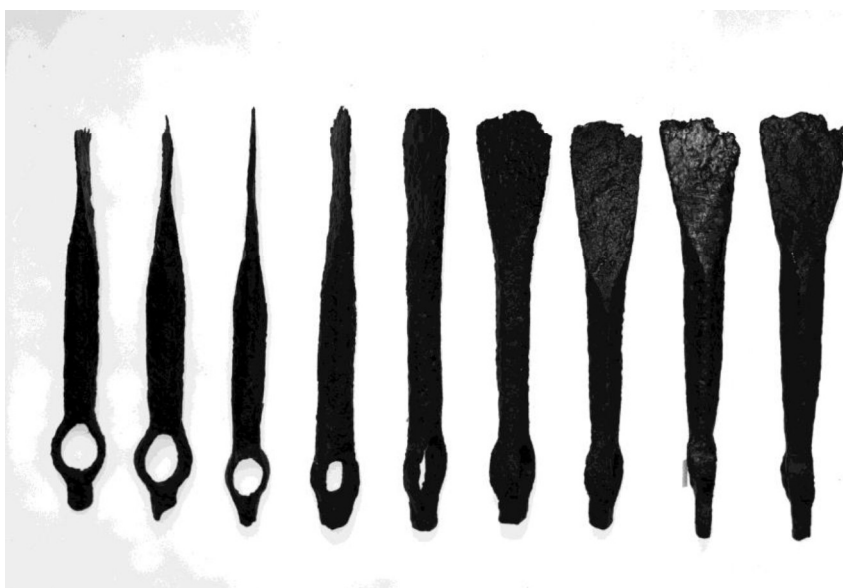
Figur 6. Kjente kulturminner innenfor planområdet før registreringen ble utført. ©askeladden.ra.no

Gårdshistorie og kulturminner i området

Innenfor planområdet var det fra før kjent en automatisk freda rydningsrøys og en ikke fredet rydningsrøys.

Veikåker ble første gang nevnt i skriftlige kilder i 1325 (Oluf Rygh, Norske Gaardnavne). Deler av hovedhuset på Veikåker ble oppført alt på 1300-tallet, og fra 1789 var gården skysstasjon. I fylkeskommunens uttalelse av 25.10.2020 beskrives bygningene på gården som «*gode eksempler på byggeskikken i midtre deler av Buskerud fra begynnelsen av 1800-tallet og framover. Bygningene er lite endret, og har følgelig en høy grad av autenticitet.*»

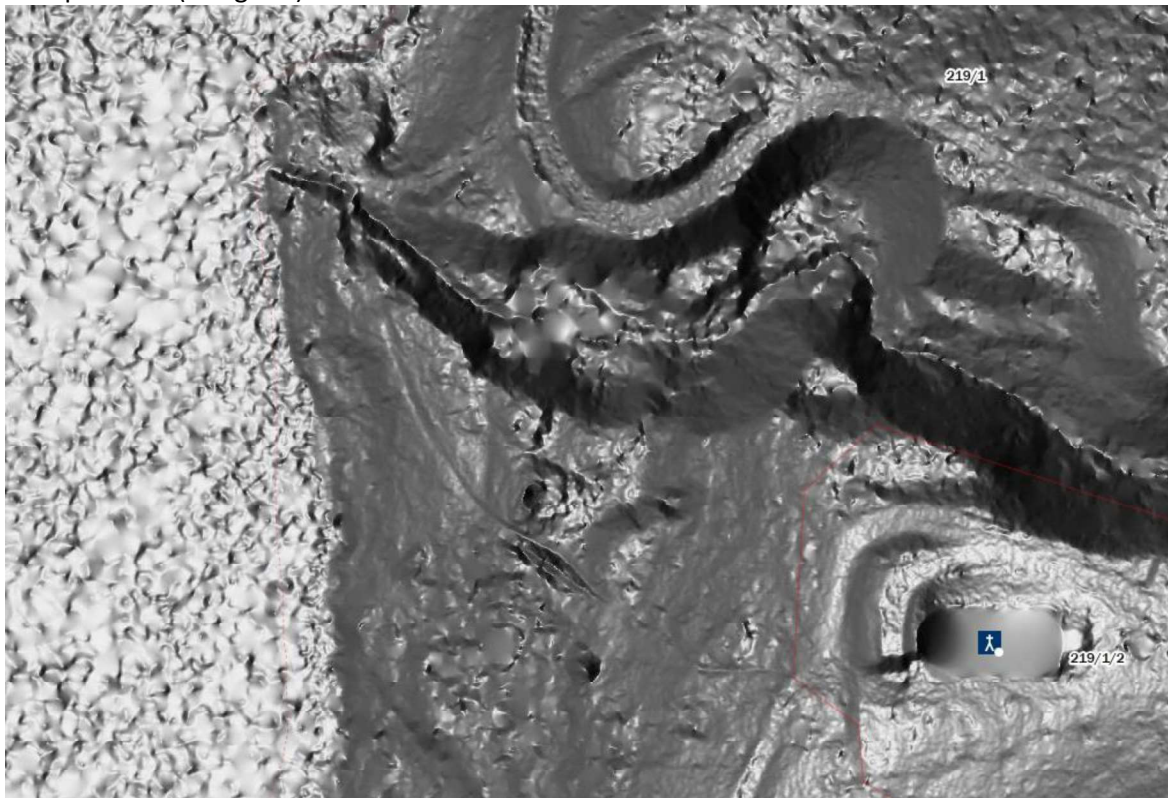
Det fortelles også at det kan ha stått en kirke på gården i middelalderen. En rekke eldre eiketrær skal ha gått fra gården og ned til kirken. Av disse skal det bare være få igjen, men det ligger eiketrær langs veien ned mot fjorden fra Veikåker. I området ellers er det ikke eik. At det er en gammel gård kommer tydelig frem av gravhaugen som finnes nedenfor gården (ID 38994) og at det har blitt gjort løsfunn av ti jernbarrer (C32244) og en jernsigd på gården. Jern som ble produsert i jernalderen ble oppbevart i slike jernbarrer før de ble formet til redskap. De har vært en verdifull materialressurs. Sigden skal være oppbevart på Veikåker gård.

Figur 7. Ni av ti jernbarrer funnet på Veikåker. Den siste jernbarren er oppbevart på Norsk skogbruksmuseum. Kulturhistorisk museum/UiO CC BY-SA 4.0

I kulturminnedatabasen Askeladden.ra.no står det: «*Tor Hellerud, 3380 Krøderen, opplyste: Før i tida (hadde hans far fortalt), da man satte opp staurer til kornbanda i skuronna, var det et sted i åkeren hvor staurene støtte på en helle som det sang i. Stedet ble ikke påvist, men skal ligge på åkrene mellom veien og fjorden, S for en bekkedal som skal gå tvers gjennom dem, stedet kalles Pannehusaugen. Hellerud mente steinen ikke er blitt brutt opp ennå. Hellerud mente også at det skal ha stått en kirke der, det ser ut som om eik er plantet opp dit. Eikene er gamle, og det finnes visstnok ikke eik i området omkring. Andre mener det har stått et kloster her.*» Like nedenfor Veikåker gård, sør for planområdet, ligger gravhaug ID 38994, antagelig fra jernalder.

Nord for planområdet, nedenfor kapellet, der det heter Stavanesodden skal det ligge tufter etter en husmannsplass. Disse er ikke registrert i kulturminnedatabasen, men det er antagelig de som sees på LiDAR (se figur 8).

Figur 8. Nedenfor kapellet, mot øst, ser man fordypninger som antagelig er tufter etter husmannsplassen på Stavanesodden. ©norgeskart.no

Figur 9. Båtskjølen, sett mot vest.

Strategi og metode

Ved denne registreringen ble det benyttet overflateregistrering og prøvestikking. Før registreringen ble utført ble det studert LiDAR-kart over området. Som dokumentasjon ble det tatt digitale foto, samt at sjaktene ble målt inn med CPOS RTK 3D-FIX oppløysing. Kartgrunnlag for innmålingene er WGS84_UTM32N. De dokumenterte kulturminnene er lastet opp i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.ra.no

Overflateregistrering

I skog og utmark blir området befart til fots og gjennomgått systematisk for å se etter synlige kulturminner, som gravhauger/røyser, steinstrenger, jernvinneanlegg, kullgroper, tufter, hulveier mfl. Overflatebefaringen gir også grunnlag for planlegging av eventuelle videre undersøkelser. Områdets topografi, undergrunn og plassering i forhold til kjente funn i nærområdet vurderes.

Prøvestikking

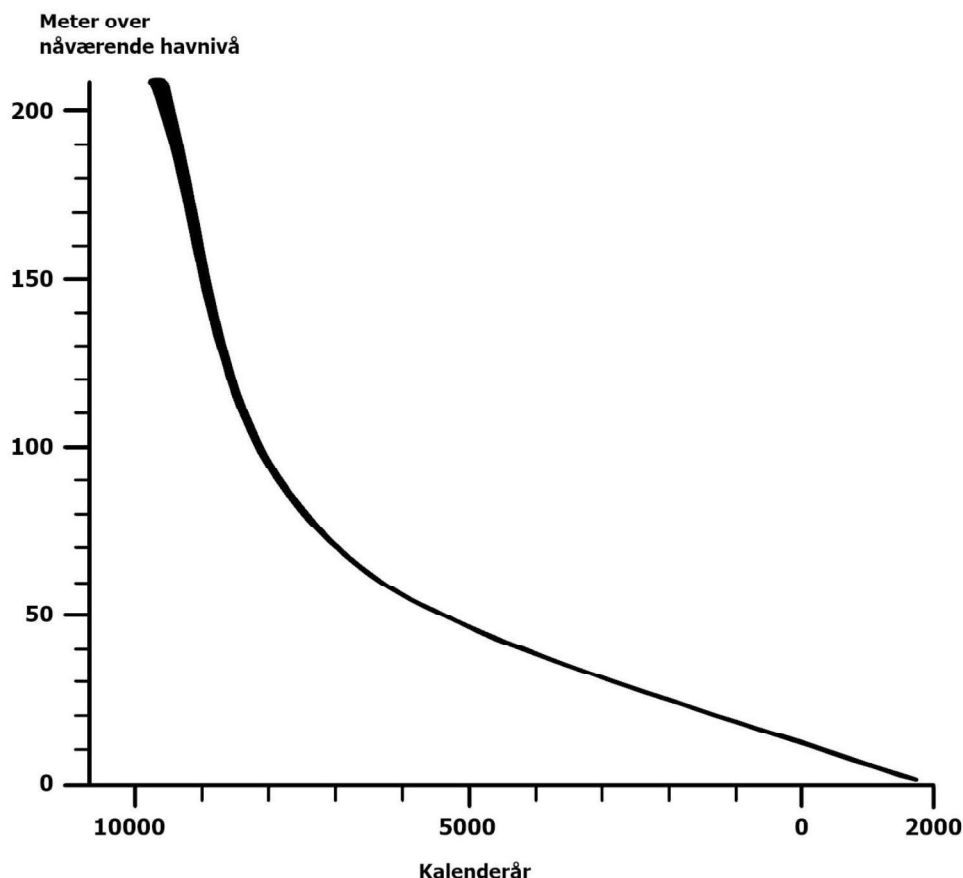
Metoden prøvestikking benyttes hovedsakelig for å påvise kulturspor fra steinalderen, for eksempel bearbeidet flint og andre mineralråstoffer. Ved prøvestikking blir det gravd prøveruter på ca. 40 x 40 cm ned til steril undergrunn eller berg. De oppgravde massene blir såldet gjennom et håndholdt såld, enten ved tørrsålding eller om mulig med vannsålding. Områder som har egnet seg til bosetning blir prioritert i undersøkelsen. Faktorer kan være godt drenert undergrunn, nærhet til ferskvann og gode havnemuligheter den gang sjøen sto høyere. Prøvestikk benyttes også for å påvise eldre dyrkingslag i områder hvor det av ulike årsaker ikke er aktuelt å bruke gravemaskin, for eksempel i områder tilknyttet setre, ødegårder eller i tett skog. Metoden brukes også i forbindelse med undersøkelse av kullgroper, kullmiler, tjæremiler og lignende kulturminner.

LiDAR

I forkant av prosjektet studeres høydekart utarbeidet fra flybåren laserskanning av området (LiDAR). På kartene kan terrengformasjoner framstå som høyder og groper. Disse kan være gravhauger, kullgroper, tjæremiler, kullmiler, kullgroper, hulveier mm. Kartene sier imidlertid ikke hva terrengformasjonene er, og anomalierne må derfor befares.

Strandforskyvningskurve

Dette er et hjelpemiddel som benyttes i forbindelse med arkeologiske registreringer. Som følge av havstigning og landheving har havnivået endret seg gjennom hele forhistorien. Da isen begynte å smelte etter siste istid steg havet relativt raskt, men samtidig begynte også landet å heve seg på grunn av mindre trykk fra isen. Resultatet ble en påfølgende regresjon av havnivået som har vart helt frem til i dag og som fortsatt er i virke, om enn med forminsket styrke. I Buskerud ligger de forhistoriske strandlinjene derfor alltid høyere enn dagens havnivå.

Figur 10. Strandlinjekurve etter Skimorenen. Digitalisert etter Sørensen, R. 2006.

Registreringens forløp og resultater

Overflateregistrering

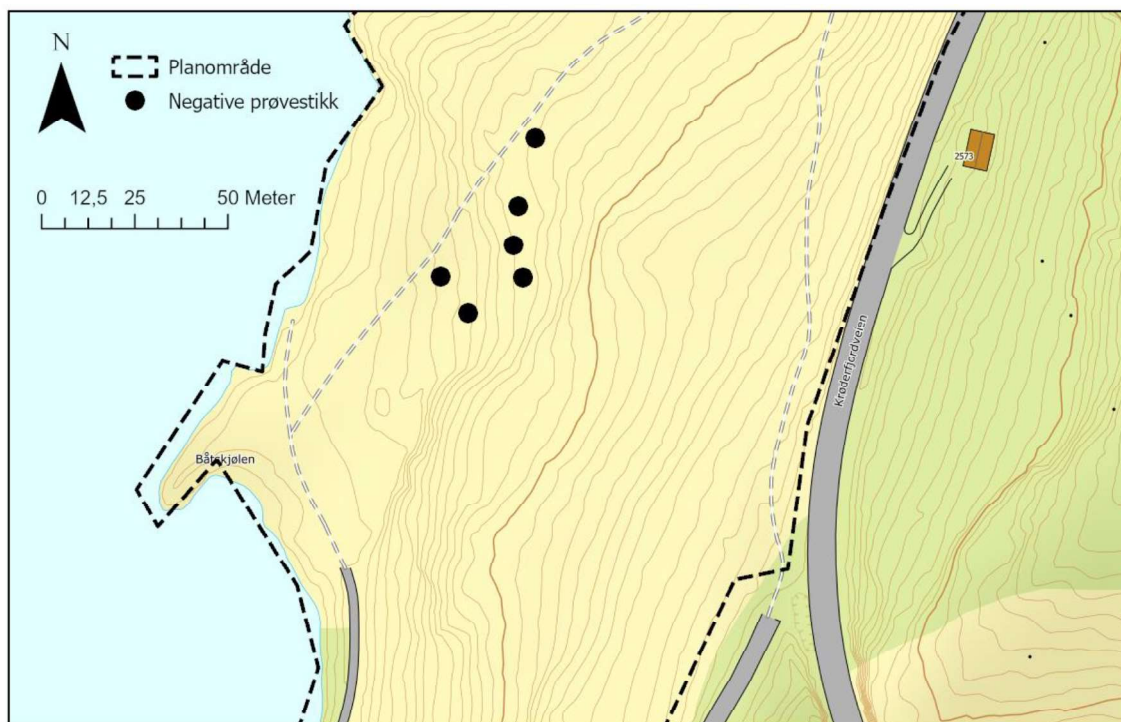
Registreringen ble utført over to dager. Det ble gjort funn av flere rydningsrøyser, og de to kjente kulturminnene ble kontrollregistrert. En rydningsrøys, ID 28995, sto som automatisk fredet og ble under kontrollregistreringen omdefinert til en gravrøys. Plassering og komposisjon er typisk for bronsealdergravrøyser. Slike røyser ligger oftest godt synlige ved ferdselsårer langs vann og kyst. Slik røysa ligger, ca. 15 m fra, og ca. 4 m over vannet, er det tydelig at den henvender seg mot Krøderen, og ikke mot land hvorfra den er lite synlig. Gravrøyser har i tillegg til å være gravminner, både vært tolket som markører langs ferdselsårer, og som en måte å markere makt og eierskap i landskapet. Gravrøysa vitner om en jordbruksbosetning nær Veikåker allerede i bronsealderen. En tilsvarende gravrøys kan sees lenger nord, på Krøderens vestre side ved Vetteren, ID 81001.

Det ble funnet flere nye rydningsrøyser i planområdets nordre ende. Det ble ikke funnet noen tilhørende tufter. Røysene kan ha tilhørt husmannsplassen Stavanesodden, nord for planområdet. De bærer ikke preg av å være av svært høy alder, og er derfor definert som nyere tids kulturminner som ikke er automatisk freda.

Figur 11. Stranda ved Båtskjølen. Området innenfor hadde høyt potensiale for steinalderfunn, men var blitt utsatt for omfattende gravearbeid.

Nede ved Båtskjølen er en stor fin flate som ligger pent til for steinalderbosetning. Steinalderboplasser lå oftest tett på vannet, og da Krøderen er en innsjø på ca 130 moh, som ikke er blitt påvirket av landhevning de siste 10 000 årene, vil bosetningen kunne ha foregått på samme sted i mange tusen år. Dessverre var flaten innenfor Båtskjølen blitt planert og sterkt bearbeidet i 2010, som vist på flyfoto figur 5. Arbeidet har vært så omfattende at det er lite trolig å finne rester av steinalderboplasser på stedet. Det ble satt seks prøvestikk utenfor det forstyrrede området, men det ble ikke gjort funn. Det var flere fine bergflater innenfor planområdet. De ble kursorisk sett over med tanke på helleristninger, men det ble ikke gjort funn av dette.

Figur 12. Prøvestikk satt innenfor planområdet. ©norgeskart.no

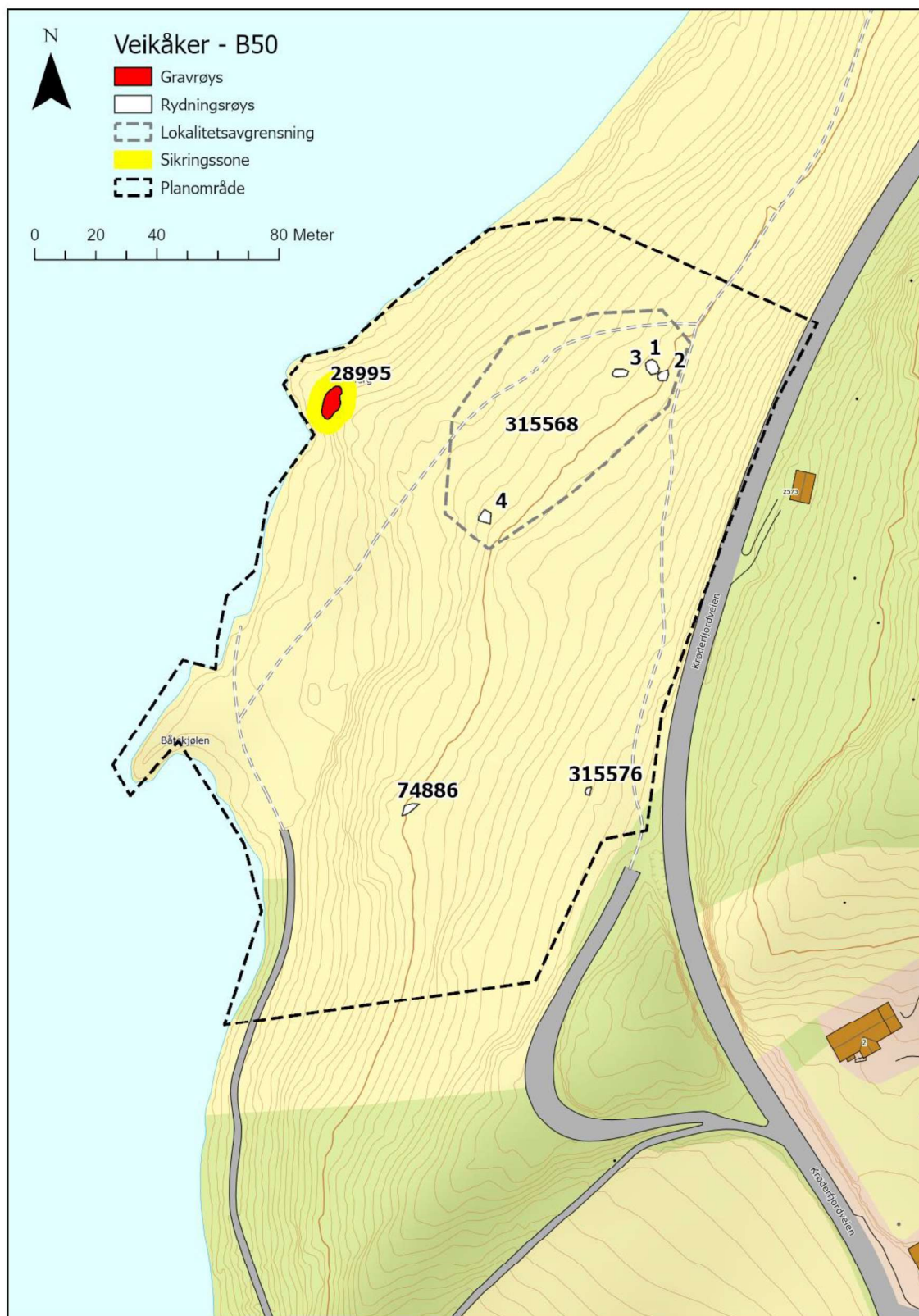
Hovedperiode	Underperioder	Fase/fagterm	Tidsspenn
Steinalder	Eldre steinalder	Tidligmesolitikum (TM)	ca. 9500–8300 f.Kr.
		Mellommesolitikum (MM)	ca. 8300–6350 f.Kr.
		Senmesolitikum (SM), nøstvetfasen	ca. 6350–4650 f.Kr.
		Senmesolitikum (SM), kjeøyfasen	ca. 4650–3900 f.Kr.
	Yngre steinalder	Tidligneolitikum (TN)	ca. 3900–3300 f.Kr.
		Mellomneolitikum A (MNa)	ca. 3300–2800 f.Kr.
		Mellomneolitikum B (MNb)	ca. 2800–2300 f.Kr.
		Senneolitikum (SN)	ca. 2300–1700 f.Kr.
Bronsealder	Eldre bronsealder	Eldre bronsealder (EBA), per. I–III	ca. 1700–1100 f.Kr.
	Yngre bronsealder	Yngre bronsealder (YBA), per. IV–VI	ca. 1100–500 f.Kr.
Jernalder	Eldre jernalder	Førromersk jernalder (FRJA)	ca. 500 f.Kr. –Kr.f.
		Romertid (RT)	ca. Kr.f.–400 e.Kr.
		Folkevandringstid (FVT)	ca. 400–550 e.Kr.
	Yngre jernalder	Merovingertid (MVT)	ca. 550–800 e.Kr.
		Vikingtid (VT)	ca. 800–1030 e.Kr.
Middelalder	Middelalder	Tidlig middelalder (TMA)	ca. 1030–1130 e.Kr.
		Høymiddelalder (HMA)	ca. 1130–1350 e.Kr.
		Senmiddelalder (SMA)	Ca. 1350–1537 e.Kr.

Under registreringen påtrefftes grunneierne på hytta gnr/bnr 219/56. Jøran Sundvoll ble informert og fortalt om gravrøysa på Silkeberget. Gravhaug ID 38994 ligger i kant av deres eiendom. De ble bedt om å flytte en båt som sto parkert på eiendommen og vist sikringssonen. Langs kanten av gravhaugen var det lagt opp masser med jord i forbindelse med graving lenger ned på eiendommen. De kontaktet gravemaskinfører slik at han skånsomt skulle fjerne massene. Sundvoll kunne ikke med sikkerhet si om massene var blitt flyttet før vinteren, da han ble kontaktet om dette 25.01.24.

Sundvoll kjente til en tuft som lå overfor gravhaugen. Han hadde hørt at det var grunnmuren etter ei smie som skulle ha stått på stedet. Dette stemmer med bygdeboka som sier at smia på Veikåker skal ha blitt flyttet til sin nåværende plassering øst for tunet rundt 1900, og at den tidligere skal ha stått nedenfor vegen.

Figur 13. Jord lagt opp i kant av gravhaug ID 38994.

Figur 14. Kulturminner innenfor planområdet. ©norgeskart.no

Beskrivelse

Automatisk freda kulturminner

Gravrøys ID 28995 - kontrollregistrert

Opprinnelig beskrivelse i Askeladden. Registrert i 1970.

«I overgangen mellom det ytterste svaberget og et høyereliggende i Ø: Langaktig røys. Ganske klart markert, består av rundkamp av ujevn størrelse. Bevokst med mose og lyng. L VNV-ØSØ 9m, br 4m, h 0,4m. På området har det ligget en husmannsplass, Stavenesodden, som ble nedlagt ca 1920. Rydningsstein fra jordene til denne plassen finnes i skogen SØ for odden og ved et jorde Ø for den. Den beskrevne røysa er også en klar rydningsrøys fra nyere tid.»

Kontrollregistrering 2023

Gravrøys på en liten odde, kalt Silkeberget. Røysa er avlang og måler 11,5 x 5,5 m. Nordre ende kan virke skadet. Der er det en fordypning i kant av røysa, med stein lagt utover i en tarm på nedsiden, som om steinen der er skjøvet utover. Opprinnelig form kan dermed ha vært mer sirkulær. Gravrøysa har flat topp og skrår utover. Fra nedsiden er røysa ca. 70 cm høy. den har godt utsyn over Krøderen. Steinen i røysa er hovedsakelig 15-30 cm i størrelse.

Røysa ligger utypisk til for en rydningsrøys. Det er berg på oversiden av røysa, tettere på dyrkbart land, og rydningsrøysen bygges ikke ved å frakte stein lengere enn nødvendig. Gravrøysa har også ganske jevnstore steiner, der en rydningsrøys vil ha større variasjon i steinstørrelse, og ofte ha flere småsteiner. Plasseringen ute på odden er helt typisk bronsealderøys, lett synlig fra vannet. Røysa omdefineres derfor fra rydningsrøys til gravrøys.

Figur 15. Gravrøys sett mot vest.

Gravrøys ID 28995 - kontrollregistrert

Figur 16. Gravrøys sett mot nord.

Ikke freda kulturminner

Nyregistrerte kulturminner

De fire nordligste rydningsrøysene er samlet i en kulturminnelokalitet da de ligger rundt samme ryddede flate. De har derfor samme lokalitetsnummer, ID 315568.

Rydningsrøys 1, ID 315568-1

Pent avgrenset rydningsrøys. Den måler 3 x 3 m og er 40 cm høy. Steinen måler opp til 40 cm i størrelse med mindre stein i toppen. I søndre kant av røysa ligger to større. Rundt røysa, nedenfor vegdelet er en del ryddet stein, men de ligger ikke i så klare røyser.

Figur 17. Rydningsrøys 1. Bilde tatt mot sør-sørvest.

Rydningsrøys 2, ID 315568-2

Flat rydningsrøys inni et orekratt. Den består av små stein som måler opp til 40 cm. Røysa er 20 cm høy måler 2,5 m i diameter.

Figur 18. Rydningsrøys 2, godt skjult av et orekratt. Bilde tatt mot nordøst.

Rydningrøys 3, ID 315568-3

Klart definert rydningrøys med to jordfaste stein i sørvestre kant. Røysa måler 3x4 m og er 40 cm høy. Den består hovedsakelig av stein i størrelsen 10-20 cm. Rydningrøysa ligger i utkanten av en åpen løkke.

Figur 19. Rydningrøys 3. Bilde tatt mot sørøst.

Rydningrøys 4, ID 315568-4

Spredte stein på bergflate. I sørvest ligger stein i størrelsen 40 x 40 cm og i nordvest ligger to store heller, delvis oppå hverandre. I tillegg er noen uryddige steiner øst for disse i størrelsen 30-40 cm. Steinen er helt klart lagt opp på berget, men det er uvisst om det kun er rydningstein eller om det kan ha vært annen bruk, som for eksempel syllesteiner.

Figur 20. Rydningrøys 4. bilde tatt mot sør.

Rydningrøys 6, ID 315576

Liten rydningsrøys på 1 m i diameter og 40 cm høy. Røysa består av små stein kasta opp på jordfast stein. Mulig en beiterøys, for rydding av beiteland ikke dyrkningsjord. I område rundt er det mer ryddet stein.

Figur 21. Rydningsrøys 6 sett mot nordvest..

Kontrollregistrerte kulturminner

Rydningrøys 5, ID 74886**Opprinnelig beskrivelse i Askeladden:**

Nær N-brinken av kollen: Langaktig røys. Noe uklart markert, men lett synlig. Særlig uklar begrensning mot V, hvor røysa synes noe utrast. Består av ganske stor rundkamp med tvm 0,3m. Bevokst med en del mose og noe lyng. L ØNØ-VSV 5m, br 2,5m, h 0,8m. Steinar Veikåker opplyste: I 1926 begynte Thor Wegager, far til Steinar Veikåker, å bryte opp til kulturbeiteområde som i Ø grenser inntil kollen med røysa. Arbeidet ble aldri fullført, men steinene som ble tatt opp ble kjørt ned på kollen, og tilsvarer den registrerte røysa. Denne er derfor av ny dato, og må utgå som fornminne.

Kontrollregistrering 2023

Avlang klart definert rydningsrøys med litt «luftig» stablet stein. Stein i størrelsen 20 -50 cm. Røysa måler 6 x 2 m og er 50 cm høy. Røysa ligger 10 m fra bergkant.

Figur 22. Rydningsrøys 5, ID 74886, sett mot vest.

Konklusjon

Det ble funnet både automatisk freda og nyere tids kulturminner under den arkeologiske registreringen av Veikåker-B50. Innenfor planområdet ligger det en gravrøys, ID 28995 som er et automatisk freda kulturminne, med en sikringssone på 5 m. Det ble også funnet rydningsrøysen som stammer fra aktivitet etter år 1537. Disse er derfor ikke automatisk freda.

DRAMMEN 26.01.24

.....
Feltleder

Fotoliste

Bildnr.	Retning	Beskrivelse
1	NNV	Utsikt fra øvre del av planområde
2	V	Sporadisk ryddet stein
3	SV	Rydningrøys ID 315568-1
4	Ø	Rydningrøys ID 315568-2
5	N	Åpent beitelandskap
6	S	Rydningrøys ID 315568-3
7	SØ	Åpent beitelandskap
8	V	Gravrøys ID 28995
9	S	Gravrøys ID 28995
10	S	Gravrøys ID 28995
11	N	Gravrøys ID 28995
12	N	Gravrøys ID 28995
13	Ø	Berget ovenfor gravrøys ID 28995
14	N	Søndre snipp av Gravrøys ID 28995 sett fra nedenfor bergutspringet.
15	N	Neste hvor Gravrøys ID 28995 ligger, litt skjult av busker.
16	S	Båtskjølen og noe av område som ble bearbeidet rundt 2010.
17	N	Silkeberget med Gravrøys ID 28995 sett fra Båtskjølen
18	S	Båtskjølen – fri for helleristninger dessverre.
19	N	Båtskjølen
20	N	Båtskjølen
21	Ø	Stranda innenfor Båtskjølen
22	Ø	Stranda innenfor Båtskjølen
23	S	Stranda innenfor Båtskjølen
24	Ø	Gjettegryteformasjoner innenfor Båtskjølen
25	S	Rydningrøys ID 315568-3
26	N	Vannlednignstraseen opp til Veikåker kapell.
27	S	Diverse ryddet stein, ikke målt inn
28	N	Rydningrøys ID 315568-4
29	S	Rydningrøys ID 315568-4
30	V	Rydningrøys ID 315568-4
31	V	Båtskjølen og Krøderen
32	V	Rydningrøys ID 74886
33	SV	Rydningrøys ID 74886
34	SV	Bjerkene øverst i planområdet med Krøderen i bakgrunnen
35	SV	Bjerkene øverst i planområdet med Krøderen i bakgrunnen
36	SV	Bjerkene øverst i planområdet med Krøderen i bakgrunnen
37	N	Jordmasser lagt opp mot gravhaug ID 38994 (utenfor planområdet)
38	N	Tuft fra smie, ID 315577, sett fra veien
39	S	Tuft fra smie, ID 315577
40	Ø	Tuft fra smie, ID 315577
41	S	Rydningrøys ID 315576
42	SØ	Flaten innenfor Båtskjølen som er sterkt bearbeidet.
43	S	Utsikt ut Båtskjølen
44	S	Krøderen Fra Båtskjølen
45	N	Krøderen Fra Båtskjølen